

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

**ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

**УКЛАДАЧ: д.е.н., професор Філіпенко А.В.**

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ  
СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ  
ВІДНОСИН**

**НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА  
аспірантського семінару**

**Затверджено на засіданні Вченої Ради  
Інституту міжнародних відносин  
Київського національного університету  
імені Тараса Шевченка  
25 березня 2014 року (протокол № 8 )**

**Київ 2014**

## Навчальна програма

### аспірантського семінару «Теоретичні та методологічні проблеми дослідження світового господарства і міжнародних економічних відносин» ( 70 год.)

I семестр – 36 год.

#### Тема 1. Наукова методологія ( 4 год.)

Сутність наукової методології. Методологічні принципи теоретичного аналізу. Особливості застосування методології в науковому пізнанні та в практичній діяльності. Генезис методологічної науки. Основні риси методології постмодерну. Фільтри в пізнанні та в застосуванні наукових результатів. Методологія як складна багаторівнева система. *I – й рівень (вищий)* – філософський рівень, чи рівень філософської методології: загальні принципи пізнання і категоріальний устрій науки в цілому (структурні компоненти), а також система філософського знання (функціональні компоненти). *II-й рівень* - загальнонаукова методологія, чи рівень методології загальнонаукових принципів дослідження: теоретичні концепції, що застосовуються до всіх чи більшості наукових дисциплін; *III-й рівень* - конкретнонаукова методологія, чи рівень конкретнонаукової методології. Являє собою сукупність методів, принципів дослідження і процедур, що застосовуються в тій чи іншій спеціальній науковій дисципліні.

#### Тема 2. Генетично-структурні зв'язки – теоретична основа аналізу світового господарства ( 4 год.)

Сутність генетичних і структурних зв'язків, якісний і кількісний аспекти системи міжнародних економічних відносин. Головні тенденції розвитку світового господарства. Міжнародна виробничо-інвестиційна сфера. Ринкова структура міжнародної економічної системи. Світовий ринок товарів і послуг, глобальний фінансовий ринок, міжнародний ринок праці, ринок технологій, ноу-хау, патентів, ліцензій. Структурні рівні економічної взаємодії в межах світового господарства: мега-, мета-, макро- і мікро рівні - міжнародний, регіональний, національний рівні, рівень підприємства чи фірми. Суперечності світового господарства. Форми міжнародних економічних відносин. Системність і структурність складових міжнародних економічних відносин. Субстанціональна (гносеологічна) основа світогосподарських зв'язків.

#### Тема 3. Світогосподарські аспекти в методології класичної економічної науки ( 4 год.)

Поняття СГ і МEB у працях класиків економічної науки (поділ праці, торгівля, ціни, платіжний баланс, обмінний курс). Суть класичної науки. Предмет класичної політекономії . Метод класичної економічної науки. Класична економічна методологія. Класичний тип наукової раціональності .

Принципи класичної політекономії . Методологічні підходи щодо предмету і методу економічної науки. Фундаменталізм - унітарний непорушний моноліт центр-базис та похідні від нього одиниці знання. Фіналізм. Імперсональність. Абсолютизм. Наївний реалізм. Субстанціальність. Динамізм. Суматизм. Есенціалізм. Аналітизм. Механіцизм. Кумулятивізм. А.Сміт, Д.Рікардо і Дж.С.Мілль про основи класичної політичної економії. Функціональна структура класичного наукового економічного знання: теоретичне знання; емпіричне знання (сукупність фактів, що отримали тлумачення в рамках відповідної теорії, які становлять її емпіричний базис); онтологічне знання, що складається з узагальнених уявлень про предметну область, узгоджених з широкими світоглядними установками.

#### **Тема 4. Методологія некласичної економічної науки в дослідженні світогосподарських проблем кінця XIX- першої половини XX ст. ( 4 год.)**

Основні риси некласичної науки. Ядро некласичної економічної науки. Головні течії некласичної економічної думки. Трансформація економічної методології в умовах 3-ої глобальної наукової революції. Некласична наука кінця XIX середини XX століття. Некласичний інструментарій економічного аналізу. Методологічні підходи Є.Слущкого в роботі “Теорія граничної корисності”. Перша, друга і третя глобальні наукові революції в природознавстві та формування і розвиток класичної науки. Три школи некласичної економічної думки: австрійська, лозаннська і англо-саксонська. Закон спадної граничної корисності . Головні течії некласичної економічної думки: маржиналізм, інституціоналізм, кейнсіанство, неокласицизм, марксизм, неокласичний синтез. Некласичні (неокласичні) трактування зовнішньої торгівлі та монетарних відносин. . Методологічні засади системності світового господарства на межі XIX-XX століть. Структурні елементи СГ і МEB.

#### **Тема 5. Методологія постнекласичної економічної науки в умовах геоекономічних трансформацій кінця XX – початку XXI ст. ( 4 год.)**

Постнекласична економічна парадигма. Засоби та інструменти економічного аналізу СГ і МEB на рубежі 2 і 3 тисячоліть. Методологічні принципи постнекласичного економічного аналізу. Взаємозв'язок 4-ої глобальної наукової революції та постнекласичного типу наукової раціональності. Основні причини і фактори розвитку програмно –ігрових підходів в економічних дослідженнях СГ і МEB. Три типи методологічних рамок: **граничні, обширні та робочі**. Граничні рамки та межі когнітивного світу, межі граничної онтології (об’єкт дослідження). Обширні рамки і способи та напрями об’єктивації (предметизації) дослідження. Робочі рамки та оперативне поле і методи дослідження.

Інструментарій економічного аналізу на початку XXI ст.: системи,що ускладнюються (синергетика); вірогіднісно-ігрові підходи, революція раціональних очікувань.

## **Тема 6. Макроекономічні виміри СГ і МЕВ ( 4 год.)**

Основні етапи розвитку макроекономіки. Методологічна парадигма макроекономіки. Макроекономічні оцінки предметної онтології СГ і МЕВ. Методологічні принципи макроекономіки в дослідженні СГ і МЕВ. Базові методологічні засади макроекономіки. Основні етапи розвитку макроекономіки. Парадигма міжнародної макроекономіки (відкрита економіка). Епістемологічний устрій (зміст) міжнародної макроекономіки. Методологічна парадигма макроекономіки. Неокласична методологія. Основи загальної рівноваги сформульовані Л.Вальрасом. Базова онтологічна позиція Кейнса. Основні макроекономічні школи в контексті методології. Неокласична теорія рівноваги. IS-LM модель. Макроеконометрична модель. Теорія зростання. Нові класики. Нові кейнсіанці. Раціональні очікування. Дві основні онтологічні позиції: неокласична та посткейнсіанська. Основні елементи системи критичного реалізму. Три рівні посткейнсіанського макроекономічного аналізу: реальний (Світ 1), який завжди розгортається в історичному контексті як фактична даність; аналітичний (Світ 2), де теорії та моделі формулюються і стикаються з реальністю через емпіричні тести; специфічний (Світ 3 ), контекстзалежний, що розглядає макроекономічний розвиток як залежний шлях (path-dependent ). Два типи методологій макроекономіки. Посткейнсіанська методологія-критичний реалізм. Методологія загальної рівноваги – гіпотетико-дедуктивна (неокласична).

## **Тема 7. Мікроекономічний інструментарій дослідження СГ і МЕВ ( 4 год.)**

Зміст мікроекономіки. Основні методологічні положення мікроекономіки. Інструментарій мікроекономічного аналізу. Методологічні концепції мікроекономічного аналізу. Генезис мікроекономічного аналізу. Базові поняття мікроекономіки. Методологія експериментальної економіки. Економіка ринків та модель загальної рівноваги в дослідженні теорії міжнародних економічних відносин. Закономірності попиту і пропозиції на товари і фактори виробництва, механізм ціноутворення та розподілу доходів.

## **Тема 8. Методологічні основи дослідження міжнародного виробництва ( 4 год.)**

Суть міжнародного виробництва. Основні концепції міжнародного виробництва. Теорія розташування Вебера. Модель співвідношення факторів виробництва Гекшера–Оліна. Теорія „ринкової влади” Гаймера. Теорія циклу життя продукту. Теорія інтерналізації та трансакційних витрат. Еклектична парадигма міжнародного виробництва Дж. Даннінга. Суть і принципи діяльності ТНК. Економічна природа фірми (ТНК). Ступінь інтернаціоналізації ТНК. Горизонтальна інтеграція ТНК. Вертикальна інтеграція ТНК. Рух капіталу в системі ТНК. Передача технології в системі ТНК.

## **Тема 9. Методологічні основи дослідження міжнародної міграції робочої сили ( 4 год.)**

Онтолого-епістемологічний зміст міжнародної міграції робочої сили.

Методи вимірювання впливу міграції робочої сили на національний економічний розвиток. Ефективність міжнародної міграційної політики Концепції і моделі міжнародної міграції робочої сили. Економічні результати міжнародної трудової міграції. Особливості моделювання міграційної політики. Міграція робочої сили та міграційна політика в Україні. Неокласична економічна макрорівнева теорія міграції. Мікроекономічна теорія індивідуального вибору; теорія «поштовху—притягіння»; теорія світових систем; теорія соціальних мереж; теорія дуального ринку праці; теорія сукупної причинної зумовленості; синтетична теорія міжнародної міграції. Методи вимірювання впливу міграції робочої сили на національний економічний розвиток. Ефективність міжнародної міграційної політики.

### **2-й семестр - 34 год.**

## **Тема 10. Теоретичні засади міжнародного поділу праці та інтернаціоналізації економіки ( 4 год.)**

А.Сміт про теоретичні підвалини поділу праці . Сучасні трактування міжнародного поділу праці. Основні чинники, які впливають на розвиток міжнародного поділу праці. Внутрішні фактори: науково-технологічні, соціально-економічні та природно-географічні; зовнішні: геоекономічні, інституційні та регіонально-інтеграційні.

Міжнародний поділ праці загального типу, частковий та одиничний поділ праці. Економічна взаємозалежність країн. Новий міжнародний поділ праці. Новітній (глобальний) міжнародний поділ праці. Вертикальний і горизонтальний міжнародний поділ праці. Внутрішньогалузевий поділ праці, міжгалузевий поділ праці. Чотири історичні періоди. Інтернаціоналізації виробництва і обігу. Інтернаціоналізація науково-дослідної діяльності.

## **Тема 11. Методологія геоекономіки (4 год.)**

Методологічні засади аналізу геоекономічних процесів.

Системний аналіз у геоекономічних дослідженнях.

Міжнародна політекономія – теоретична основа геоекономічного розвитку.

Геоекономічний підхід в методології дослідження міжнародної економічної системи. “Методологічний дискурс геоекономіки”. Сутність глобального економічного дискурсу. Основні риси сучасної геоекономічної системи. Шляхи становлення парадигми глобальної економіки. Основні геоекономічні виміри України.

## **Тема 12. Методологія глобальних трансформаційних процесів ( 4 год.)**

Основні методологічні підходи до аналізу трансформаційних процесів

(методологія і теорія соціальних змін; методологія розвитку; еволюційна парадигма; концепція структурної ієрархії). Трансформація як наукове поняття. Зміст трансформаційних процесів. Елементи теорії ринкових реформ. Методологічні основи трансформації економічних систем. Основні моделі трансформації сучасних економічних систем. Методологічні принципи наукового пізнання та практичної реалізації трансформаційних процесів. Концептуальні альтернативи глобальних трансформацій.

### **Тема 13. Методологія міжнародних інтеграційних процесів ( 4 год.)**

Теоретичні та методологічні основи аналізу міжнародних інтеграційних процесів. Основні концепції міжнародної економічної інтеграції (*ринкова, ринково-інституційна, структурна (структуралістська)*). Альтернативні концепції міжнародної економічної інтеграції. Основні методи здійснення міжнародної економічної інтеграції: інституційний та функціональний. Методологія гармонізації, координації та уніфікації економічної політики в рамках інтеграційного об'єднання. Методологічні засади визначення наслідків міжнародних інтеграційних процесів. Базове рівняння моделі зовнішнього ефекту європейської інтеграції та його основні параметри.

### **Тема 14. Методологія міжнародної економічної політики ( 4 год.)**

Міжнародна економічна політика (МЕП), як глобальне поняття. Основні передумови становлення міжнародної економічної політики. Структурна онтологія міжнародної економічної політики: лібералізація і протекціонізм, вплив політичних факторів на процеси економічної глобалізації, функціонування міжнародних економічних організацій та інші форми міжнародних економічних відносин. Світосистемний підхід, теорії гегемоніальної стабільності, проблеми міжнародного економічного співробітництва, глобального управління (global governance) в системі міжнародної економічної політики. Три рівні правил МЕП: наднаціональні закони і постанови; національні правові норми та національні закони великих держав. Головні інструменти МЕП.

### **Тема 15. Структурні та функціональні виміри міжнародної економічної політики ( 2 год.)**

Основні передумови міжнародної економічної політики. Головні принципи МЕП. Основні концепції та структурні рівні МЕП. Теоретична основа МЕП. Взаємозв'язок національної та міжнародної економічної політики. Суб'єкти, об'єкти та механізми МЕП. Міжнародна економічна політика як продовження державної (національної) економічної політики в міжнародних відносинах, у глобальному середовищі. Основні концепції та структурні рівні МЕП: мега-, мета-, макро-, мезо-, та мікрорівні.

## **Тема 16. Теоретичні засади міжнародної координації економічної політики ( 4 год.)**

Суть міжнародної координації економічної політики (МКЕП). Основні форми міжнародної координації економічної політики. Міжнародні та глобальні виміри координації економічної політики. Причини і фактори міжнародної координації економічної політик. Інституційні механізми координації економічної політики. Інструментарій теорії ігор в координації економічної політики. Передумови координації економічної політики в Україні. Суть міжнародної координації економічної політики. Основні форми міжнародної координації економічної політики : централізована та децентралізована. Дискреційна форма координації МЕРП.

## **Тема 17. Методологія гравітаційного моделювання міжнародних економічних відносин ( 4 год.)**

Поняття гравітаційної моделі. Загальна характеристика гравітаційної моделі. Суть класичної гравітаційної теорії Стюарта. Гравітаційні моделі в міжнародних економічних відносинах. Гравітаційне рівняння міжнародної торгівлі. Гравітаційна інтерпретація міжнародної мобільності факторів виробництва. Гравітаційне моделювання міжнародних інвестицій та міграції робочої сили. Бігравітаційна модель міжнародної економічної інтеграції України.

## **Тема 18. Методологічні виміри економічної глобалізації ( 4 год.)**

Визначення глобалізації. Три наукові концепції глобалізації: структуралістська, кон'юнктурна, конструктивістська. Архаїчна, протогобалізація, модерна та постколоніальна глобалізація. Основні актори глобалізації; міжнародні організації: (Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк, Конференція ООН з торгівлі і розвитку (ЮНКТАД), Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО), Міжнародна організація праці (МОП), Світова організація торгівлі (СОТ); країни «великої вісімки»; регіональні економічні і фінансові організації; багатонаціональні корпорації ; інституціональні інвестори (пенсійні та інвестиційні фонди, страхові компанії); неурядові організації; великі міста; окремі видатні особистості (науковці, лауреати Нобелівської премії, університетські професори, відомі фінансисти, підприємці та ін.).

Індикатори глобалізаційного процесу: головні, додаткові, експериментальні. Методологічні підходи щодо визначення місця України в процесах економічної глобалізації.

## **ЛІТЕРАТУРА:**

### **а) до курсу в цілому:**

1. Ананьин О.И. Структура экономико-теоретического знания. Методологический анализ. – Москва, 2005.
2. Блауг М. Методология экономической науки, или Как экономисты объясняют. Пер. с англ. – Москва, 2004.
3. Гальчинський А.С. Економічна методологія. Логіка оновлення. – К., 2010.
4. Економічні дослідження (методологія, інструментарій, організація, апробація). За ред. А.А.Мазаракі. – К., 2010.
5. Экономика цивилизаций в глобальном измерении. – Москва, 2011.
6. Канке В.А. Философия экономической науки. – Москва, 2007.
7. Кочетов Э.Г. Геоэкономика. Освоение мирового экономического пространства. Москва, 2010.
8. Методология ММК: наука и эзотерика. – Москва, 2012.
9. Мочерний С.В. Методологія економічного дослідження. – Львів, 2001.
10. Радіонова І.Ф. Методологія наукових досліджень: прикладний аспект. – К., 2010.
11. Філіпенко А.С. Міжнародні економічні відносини: теорія. – К., 2008.
12. Чоха Ю.М., Козлов В.В., Яковлев Г.Л. Основы научовой діяльності. – К., 2011.

### **б) до окремих тем:**

13. Абель Э., Бернанке Б. Макроэкономика. Пер. с англ. – М., 2008.
14. Гальчинський А. Глобальні трансформації: концептуальні альтернативи. Методологічні аспекти. – К., 2006.
15. Гетманцева Н.Д. Методологія наукових досліджень. – К., 2009.
16. Гражевська Н.І. Економічні системи епохи глобальних змін. – К., 2008.
17. Добронравова І., Білоус Т., Комар О. Новітня філософія науки. К., 2009.
18. Добронравова І., Сидоренко Л. Філософія та методологія науки. – К., 2008
19. Історія економічних учень. За ред. Базилевича В.Д. – К., 2004.
20. Канке. В.А. Общая философия науки. М., 2009.
21. Колмыкова Л.И. Фундаментальный анализ финансовых рынков. – Москва, 2008.
22. Кун Т. Структура научных революций. Пер. с англ. – М., 1975.
23. Максютя М.Є. Філософія науки. – К., 2004
24. Менгер К. Основания политической экономии. – М. 2005.
25. Мэнкью Н. Г. Принципы макроэкономики. Пер. с англ. – М., 2008.



26. Методологічні положення зі статистики. Випуск другий. Том 2. –К., 2006.
27. Методологічні проблеми економічної науки. К., 2009.
28. Милль Дж.С. Основы политической экономии с некоторыми приложениями к социальной философии. Пер. с англ. – М., 2007.
29. Л.І. Міхов, Л.Л.Кірова. Мікроекономіка. – Донецьк, 2006.
30. Осипов Ю.М. Философия хозяйства. Тезисы. – Москва, 2006.
31. Поланьи К. Великая трансформация. Политические и экономические истоки нашего времени. Пер. с англ. СПб., 2002.
32. Рикардо Д. Начала политической экономии и налогового обложения. Избранное. Пер. с англ. – М., 2007.
33. Самуэльсон П., Нордхаус В. Микроэкономика. Пер. с англ., - М., 2008.
34. Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй. Пер. з англ. – К., 2001.
35. Смит В. Экспериментальная экономика. Пер. с англ. – М., 2008.
36. Сотников В.И., Сотникова Ю.В. Микроэкономика в структурно-логических схемах. Харьков, 2008.
37. Туган-Барановський М.І. Політична економія. Курс популярний. – К., 1994.
38. Стеблій Г.Я., Горбачевська О.В. Методологічні проблеми структуризації економічної теорії. Львів, 2005.
39. Трансформаційна економіка. – К., 2008.
40. Фейерабенд П. Избранные труды по методологии науки. Пер. с англ.- Москва, 1986. обґрунтування, як нові явища господарської діяльності).
41. Філіпенко А.С. Основы научных исследований. Конспект лекцій. К., 2004.
42. Ястремський О., Гриценко О. Основы мікроекономіки. – К., 2007.
43. Arbno I., Bjerke V. Methodology for creating business knowledge. – Los Angeles, 2009.
44. Dewey, Pragmatism, and Economic Methodology. Ed. By E.L. Khalil. London & New York, 2004.
45. Guala F. The Methodology of Experimental Economics. – Cambridge University Press, 2005.
46. Principles of Methodology. Research Design in Social Science. Los Angeles, 2012.
47. The Gravity model in international trade. Advances and Applications. – Cambridge University Press, 2010.
48. The Oxford Handbook of Philosophy of Economics.- Oxford University Press, 2009.